

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Шикірава Каріна Олександрівна

УДК 630*68:630*7

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Управління зовнішньоекономічною політикою держави
в умовах глобальних викликів**

за ОПП “Міжнародний менеджмент”
галузі знань 07 “Управління та адміністрування”
спеціальності 073 “Менеджмент”

Подається на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Каріна ШИКИРАВА

Керівник роботи
Усюк Тетяна Вікторівна
к.е.н., доцент

Житомир – 2022

АНОТАЦІЯ

Шикирава К.О. Управління зовнішньоекономічної політики держави в умовах глобальних викликів. Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня за ОПП “Міжнародний менеджмент” галузі знань 07 “Управління та адміністрування” спеціальності 073 “Менеджмент”. – Поліський національний університет, Житомир, 2022.

У кваліфікаційній роботі проведено систематизацію теоретичних та методичних засад регулювання зовнішньоекономічною політикою держави, комплексно досліджено сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності України та Житомирської області в цілому на прикладі Житомирської обласної ради. Досліджено тенденції розвитку міжнародної кооперації та виявлено ключові стратегії подолання негативних наслідків спричинені глобальними викликами сьогодення. Виявлено напрями регулювання зовнішньоекономічною політикою в умовах війни та перспективи відновлення зовнішньоекономічної діяльності в розрізі післявоєнної відбудови. Надано загальну характеристику діяльності досліджуваного урядового суб’єкта – Житомирська обласна рада та проаналізовано ефективність регулювання зовнішньоекономічної політики Житомирщини. Обґрунтовано пропозиції щодо поліпшення урядом управління міжнародною діяльністю та шляхи подолання новітніх викликів.

Ключові слова: зовнішньоекономічна політика, міжнародна кооперація, глобальні виклики, розробка стратегій управлінських рішень.

Shykyrava K.O. Management of the foreign economic policy of the state in the conditions of global challenges.– Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the second (master's) degree in EP «International Management» in the field of knowledge 07 «Management and Administration» specialty 073 «Management». – Polissya National University, Zhytomyr, 2022.

In the qualification work, the systematization of the theoretical and methodical principles of regulation by the foreign economic policy of the state was carried out, the current state of the foreign economic activity of Ukraine and the Zhytomyr region as a whole was comprehensively researched using the example of the Zhytomyr Regional Council. Trends in the development of international cooperation were studied and key strategies for overcoming the negative consequences caused by today's global challenges were identified. The directions of regulation of foreign economic policy in the conditions of war and the prospects for the restoration of foreign economic activity in the context of post-war reconstruction are revealed. A general description of the activity of the studied government entity - Zhytomyr Regional Council is provided and the effectiveness of the regulation of the foreign economic policy of Zhytomyr Oblast is analyzed. Proposals to improve the government's management of international activities and ways to overcome the latest challenges are substantiated.

Keywords: foreign economic policy, international cooperation, global challenges, development of management decision strategies.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НОВІТНЯ СИСТЕМА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	6
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....	16
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЯ ПІСЛЯВОЄННОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	29
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Актуальність теми. У період глобалізаційних процесів, регулювання зовнішньоекономічної політики, стає все більш вагомим фактором для забезпечення подальшого соціально-економічного зростання кожної цивілізованої країни. Для розвинутих держав характерним є те, що всі сектори їх економіки так чи інакше залучені до зовнішньоекономічної діяльності, саме тому, взаємовигідне співробітництво має підтримуватися за загальними правилами, сприяючи таким чином налагодженню взаємовигідних партнерств, які будуть істотно впливати на покращення внутрішніх інтересів країн. Сприяння подальшій інтеграції України в міжнародне співтовариство, розвиток рівноправних і взаємовигідних відносин з іншими державами, забезпечення підвищення рівня життя і добробуту людей є пріоритетними інтересами держави в процесі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. Це і є підставою для дослідження регулюючої ролі держави у зовнішньоекономічній політиці.

Метою магістерської роботи є дослідження зовнішньоекономічної політики України в умовах глобальних викликів та в період дії правового режиму воєнного стану.

Об'єктом дослідження є процес управління зовнішньоекономічною політикою держави в умовах глобалізаційних викликів.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних засад регулювання і розвитку зовнішньоекономічної політики держави в період інституційних та глобальних змін.

Методи дослідження. Дослідження виконане на основі теоретичних і методичних положень сучасної економічної теорії, законів, наукових досліджень у галузі формування та оцінки ефективності зовнішньоекономічної політики держави, сучасної філософії розвитку міжнародного співробітництва.

У процесі виконання дослідження було використано такі наукові методи: метод теоретичного узагальнення (при вивченні результатів дослідження

вітчизняних і зарубіжних вчених), методи обробки інформації (порівняння, групування, графічного і табличного подання даних, методи приведення показників до порівняльного формату), методи економічного та статистичного аналізу (для дослідження зовнішньоекономічної політики держави), абстрактно-логічний метод (для формулювання висновків).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст магістерської роботи викладений на 41 сторінках, містить 3 таблиці, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

НОВІТНЯ СИСТЕМА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

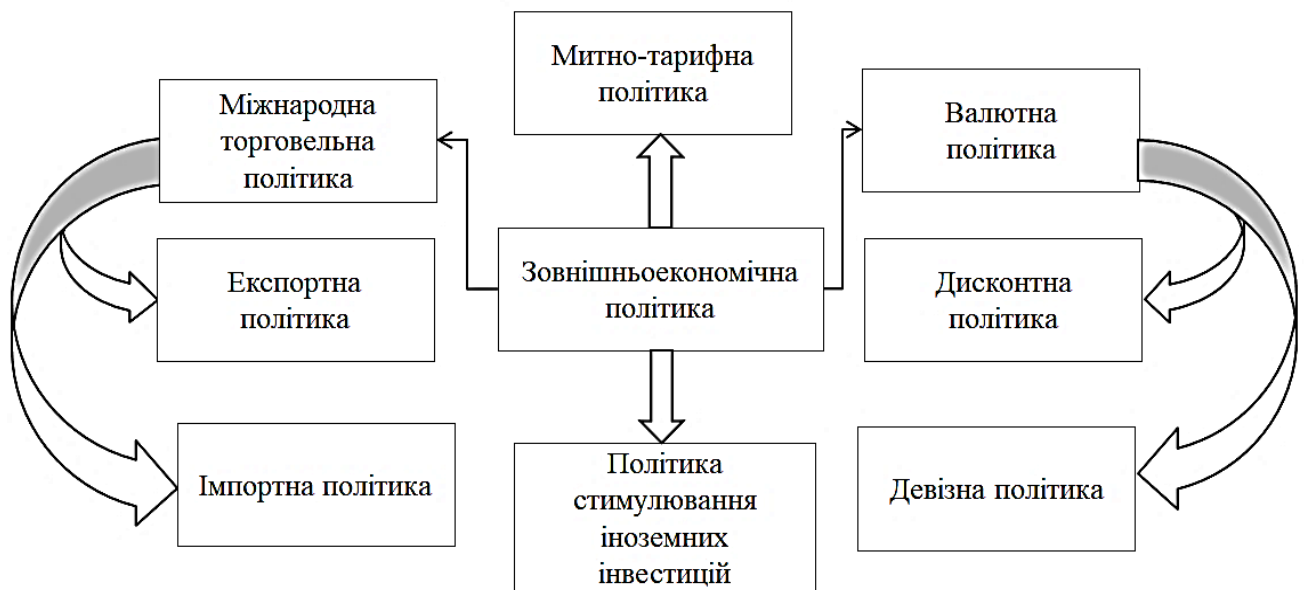
Сучасні тенденції розвитку зовнішньоекономічної сформувалися і надалі зазнають змін під впливом низки чинників, одним із яких виступає глобалізація. В новітніх умовах глобалізації та міжнародних економічних відносин збільшується роль і значення регулювання зовнішньоекономічної політики як для економіки країни в цілому, так і окремих структур. Зовнішньоекономічна діяльність стає одним із пріоритетів розвитку, дієвим засобом економічного, технічного та суспільного прогресу в державі.

Нова глобальна парадигма обумовила трансформацію світового економічного простору, відповідно, внесла суттєві корективи в існуючий порядок міжнародних економічних відносин, вплинула на характер конкуренції та форми її прояву. Зовнішньоекономічна політика була і продовжує бути одним із найважливіших чинників розвитку будь якої економіки цивілізованих країн, виступаючи найбільш дієвим напрямком економічної політики країни, оскільки має суттєвий вплив на динаміку експорту та імпорту, формуючи конкурентоспроможність суб'єктів національного виробництва товарів та послуг на міжнародних ринках.

Для оперативного просування та захисту національних інтересів України на міжнародній арені важливо визначити пріоритети зовнішньополітичних цілей та визначити шляхи їх досягнення. Це вимагає чіткого розуміння місця України у світі, а також її сприйняття іншими державами. Ефективне регулювання зовнішньої політики є необхідністю та джерелом можливостей для розвитку кожної держави глобалізованого світу. Україна є відповідальним членом міжнародних організацій і протягом тривалого часу серед найважливіших учасників миротворчих операцій у світі. Вона займає лідируючі позиції серед світових експортерів зерна, металургійної та аерокосмічної

продукції, оборонної кооперації та торгівлі зброєю. Досвід, набутий Україною за роки російсько-української війни, особливо досвід протидії новим викликам, таким як гібридні загрози та кібератаки, став важливим фактором, який сприяв розвитку її політичної та оборонної співпраці з іншими країнами.

Глобальний простір диктує свої умови та вимагає від кожної держави застосування відповідних регулятивних засобів, що будуть поєднувати в собі інтеграційні та захисні процеси. Основним таким засобом виступає саме зовнішньоекономічна політика держави, яка націлена насамперед на внутрішні інтереси держави та ґрунтується на загальноприйнятих принципах та нормах міжнародної спільноти. Зовнішньоекономічна політика – це цілеспрямована програмна діяльність органів державної влади, яка направлена на визначення та реалізацію зовнішніх цілей країни шляхом налагодження ефективної кооперації та співпраці з іншими державами глобалізованого світу [1].

Рис. 1.1. Структура зовнішньоекономічної політики держави

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Дана політика використовує такий інструментарій – податки, субсидії, прямі обмеження експортних та імпорتنих операцій. З огляду, що зовнішньоторговельна діяльність це сукупність експортних і імпорتنих операцій, по суті це є спрямованість товаропотоків – в країну і з країни, це продукує наявність двох підсистем зовнішньоторговельної політики:

– експортна політика держави – це політика реалізації на зовнішніх ринках товарів, стосовно яких країна має порівняльні переваги, стимулювання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, підвищення серійності вітчизняного виробництва конкурентоспроможної продукції з метою розширення її вивозу на зовнішні ринки. Політика в сфері експорту має на меті реалізацію економічного потенціалу країни на зовнішніх ринках [3];

– імпортна політика держави – це політика, спрямована на регулювання імпорту. Має на меті в першу чергу захист вітчизняного виробника та ринку від іноземної конкуренції. Також її завдання оптимальне задоволення власних потреб товарами іноземного виробництва. Є два способи провадження імпортової політики – обґрунтована політика імпортозаміщення; протекційні заходи стосовно товарів іноземного виробництва. Інструментами регулювання імпортих товаропотоків є жорстка митно-тарифна система і застосування нетарифних бар'єрів [4].

Зовнішньоекономічна політика (ЗЕП) має на меті врегулювання на державному рівні влади взаємовідносин вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника [5]. Для України, яка впевнено крокує по шляху інтеграції до світової економічної системи, прагне зайняти вигідне положення в міжнародному поділі праці, питання вибору правильної зовнішньоторговельної політики та ефективного застосування набору інструментів, які доцільно і раціонально використовувати для державного регулювання зовнішньої торгівлі на даний момент часу, є особливо актуальною.

Україні необхідно ефективно представляти та захищати свої інтереси на зовнішніх ринках, оскільки національна економіка та власна ресурсна база не відповідають потребам промислового комплексу та суспільному попиту. Міжнародне економічне співробітництво є важливим чинником соціально-економічного розвитку України, звідси зацікавленість у продовженні лібералізації міжнародного економічного обміну, дотриманні відповідних

міжнародних правил і норм економічного співробітництва, розробці ефективних механізмів вирішення міжнародних суперечок.

Світові тенденції процесів глобалізації та інтеграції зумовлюють підвищення значущості регіонів України. Наразі, Україна перебуває на етапі, коли економічна та торговельна інтеграція до європейської спільноти є неминучою, тому кожний уряд областей нашої держави, має на меті правильно скорегувати діяльність зовнішньоекономічної політики.

2021 рік характеризувався наступними пріоритетними напрямками державної політики у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- забезпечення необхідних умов для підвищення ролі зовнішньоекономічної сфери у всі областях України;
- модернізація національної економіки, в розрізі інноваційного розвитку;
- формування конкурентоспроможності товарів та послуг на світовій арені і наявність відкритого доступу для всіх суб'єктів господарювання національної системи інститутів і інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- подальший розвиток системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на засадах постійного відстоювання національних інтересів та інтересів вітчизняного бізнесу в процесі міжнародного економічного співробітництва з урахуванням мінливих умов зовнішнього середовища [6].

Для прикладу, Житомирщина у 2021 році була одним із найпривабливішим регіоном України для залучення інвесторів. Більше ніж 60 країн в 2021 інвестували в Житомирську область. Основними інвесторами в економіку області були переважно країни Європейського союзу, це понад 94% від загального обсягу інвестицій. Саме за участі іноземного та частки вітчизняного капіталу за останні кілька років, вдалося реалізувати низку проєктів, які були заплановані, у вартісному еквіваленті становивши майже 150 млн євро. Економіка Житомирщини включає в себе підприємства, які є

найбільшими у Європі виробниками дошок для серфінгу, прасувальних дошок та драбин. Житомирщина – це кожна третя пачка морозива високої якості в Україні, що експортується до 30 країн світу. Зовнішньоекономічна політика Житомирщини направлена на кооперацію та міжнародну співпрацю з країнами-партнерами, стимулюючи швидкісний розвиток не тільки області, а й держави в цілому [7].

Діяльність Житомирської обласної ради у 2021 році була направлена на врівноваження соціально-економічних процесів та посилення позитивних тенденцій в усіх сферах обласного господарства, проведення зростаючого комплексу заходів підтримки зовнішньоекономічної діяльності підприємств, здійснення модернізації інфраструктури. На сучасному етапі економічного розвитку ключовим чинником результативності соціально-економічної політики кожної області було використання важелів розбудови соціально-економічних систем, застосування яких забезпечує розробку комплексу заходів щодо створення сприятливих умов загальноекономічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності області [8].

Суб'єкти господарювання області здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами з 68 країн світу. У товарній структурі експорту домінуючою залишається частка продовольчих товарів (63,3%), тоді як основу імпорту області становлять непродовольчі товари (83,3 відсотка) [7]. Експортний потенціал Житомирської області характеризує максимальну здатність економіки при даному розвитку виробничих сил виробляти товари та надавати послуги, що є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Тобто, область є експортоорієнтованою та забезпечує притоки іноземної валюти до України. Упродовж 2019 – початок 2022 років, економіка Житомирської області, як і держави в цілому не відновившись повністю, зазнала масштабних трансформацій на фоні початку повномасштабної війни з Російською Федерацією.

24 лютого з початком вторгнення в Україну було введено воєнний стан, що призвів до ускладнень ведення зовнішньоекономічної діяльності всього

бізнес-середовища. Саме внаслідок глобалізаційних процесів, які стрімко охоплюють світ, економіки багатьох держав зазнали швидкісних змін, до яких не були готові навіть гіганти економічних систем, такі як: США, Китай тощо. Доцільно зауважити, що події, які сколихнули Україну, мають не лише локальний характер, а глобальний, що є дуже важливим аспектом сповільнення розвитку економічних процесів в сьогоденні. Зважаючи на низку непередбачених подій світового масштабу, спричинених війною в Україні, відбулося безпрецедентне потрясіння на міжнародному рівні.

Економічне середовище світу сколихнули суттєві системні зміни, які негативно позначились на тенденціях розвитку зовнішньоекономічної політики, міжнародної кооперації та торгівлі з іншими державами світу. Ризики та виклики, які створила країна-терорист, з одного боку скооперували країни світу для узгодження спільних рішень для залагодження ситуації, з іншого ж посилили протиріччя, зумовлені політичною та економічною конкуренцією між трьома найвпливовішими глобальними центрами – США, Китай та ЄС.

Безперечно, економіка України зазнала чи не найбільших трансформацій, спричинених війною з Росією. 24 лютого 2022 року Україна почала новий етап глобальної історії, привернувши увагу всієї міжнародної спільноти, ставши провідним суб'єктом світової політики. Боротьба України віддзеркалила особливості та суперечності глобальних процесів, трансформуючи існуючі взаємовідносини та створюючи нові союзи та інститути, що скорегували діяльність зовнішньої політики на всіх рівнях світового масштабу.

З початком військових дій у всіх областях України було введено військовий стан, безумовно, такий розвиток подій вплинув на всі сфери життя, особливо діяльність державних інституцій. Низка областей, включаючи Житомирську область, опинилися під обстрілами та ризиком тимчасової окупації. Через бойові дії агресора 10 областей України не змогли надалі економічно розвиватись, що стало колосальним ударом для національної та зовнішньої економіки нашої держави, так як, саме ці області формували майже 55% ВВП країни, включно зі столицею – м. Київ [9]. Економіка країни

опинилася в складних умовах характеризуючись високим рівнем інфляції, відтоком кадрів внаслідок внутрішньої та зовнішньої міграції, розрив господарських зв'язків, тощо. Частина підприємств змушені були повністю або ж частково припинити свою діяльність внаслідок окупації, руйнування, відсутності сировини чи відсутності технічного забезпечення. Погіршення стану експортної орієнтації економіки України позначилось на тенденціях міжнародної торгівлі з державами-партнерами, спричинивши дефіцит товарів та послуг в багатьох країнах ЄС.

Основні проблеми, які значно ускладнюють регулювання та здійснення зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни, можна узагальнити таким чином:

➤ динамічне державне регулювання. Проявляється в підвищеному контролі зовнішньоекономічної діяльності, в цілях захисту національних інтересів. Постійні зміни, введення нових, або ж скасування нових правил щодо експорту товарів, або видів діяльності на період воєнного стану, вимагають від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійного моніторингу та коригування ситуації у зв'язку з імовірними змінами [10];

➤ обмеження в експорті. Проявляється в запровадженні необхідності ліцензування експорту життєво необхідних видів продукції, а саме яйця, пшениця, м'ясо, молоко, гречка, цукор. Зміни в переліках товарів, що підлягають ліцензуванню змінюються, в залежності від потреб національної безпеки та захисту населення України [11];

➤ скорочення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Проявляється у виданні Правлінням Національного банку України (НБУ) Постанови № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану», згідно з якою, починаючи з 5 квітня 2022 року, для всіх експортно-імпортних операцій застосовуються граничні строки розрахунків тривалістю 90 календарних днів. Це стало суттєвим скороченням строків, порівняно з 2021 роком, коли вони становили 365 календарних днів,

мат полягала в значній стабілізації системи, аби запобігти виведенню капіталу за кордон та не допустити виникнення макроекономічного дисбалансу [12];

➤ зменшення інвестиційної привабливості України. Проявляється в підвищенні ризиків щодо інвестицій компаній, які вже мали філії в Україні, як наслідок, різке скорочення іноземних фірм, які прагнули б продовжити, або ж започаткувати економічну співпрацю, таким чином виникає втрата важливих партнерів та втрата частини ринку. Такі колосальні втрати необхідно буде заповнювати новими, що, як зазначалося раніше, не просто буде зробити, спираючись на низку факторів, для прикладу, відсутність економічних санкцій проти держави агресора, або ж навіть подальша співпраця з нею, унеможлиблює початок співпраці з Україною [13].

Серед областей, які постраждали найбільше через російську агресію є і Житомирська область. З перших днів війни, Житомирська обласна військова адміністрація спільно з Житомирською обласною радою на постійній основі проводять роботу для збереження міжнародних зв'язків, ринків збуту та експорту. Органи управління перебуваючи в постійному діалозі з підприємцями, опрацьовують запити підприємств щодо розширення переліку товарів критичного імпорту, вирішують питання з блокадою українських портів, куди поки що не може більше відправлятися сільськогосподарська продукція, яка була зібрана майже в такій самій кількості, як і в довоєнний період [14]. Майбутні торговельні перспективи Житомирської області і не тільки, залежать не лише від торгових партнерів, а й від нанесеної шкоди.

Сучасний світ характеризується тим, що коли країни вступають в серйозні конфлікти між собою, інші країни не можуть стояти осторонь, з причин глобалізації, розуміючи, що вплив конфліктів буде відобразитися не тільки на їх зовнішньоекономічній політиці, а і на внутрішніх процесах в країні. Тому цивілізовані держави розуміють важливість допомоги Україні будь-яким чином.

Незважаючи на всі обставини, Україна показує приклад гідного спротиву громадян та кооперації органів влади, нагадуючи всьому цивілізованому світу,

що жодна країна не зможе стояти осторонь процесів, що спрямовані на зміцнення безпеки кожної держави. зовнішньоекономічна політика не тільки продовжує працювати, вона виступає базисом в підтриманні економіки країни, забезпечує зростання її військового потенціалу та підтримку населення. Тому, процес її регулювання повинен мати адаптивний, гнучкий характер, широку інформаційну базу та швидке реагування на зміни зовнішнього середовища, що набуває високих темпів через стрімке прийняття рішень державою, партнерами та агресором. Підтримка зовнішньоекономічної діяльності України на належному рівні та перспектива повернення довоєнних економічних показників розвитку є одними із першочергових напрямків для державного регулювання.

З початком повномасштабної війни, Національний банк України (НБУ) спільно з Урядом моментально зреагували та прийняли досить вагомі та необхідні рішення, які завадили різко знизити рівень економіки в країні. Першочергово, був змінений курс гривні, також було введено перелік життєво необхідних імпорتنих товарів, в той же час, експорт товарів піддався ліцензуванню, задля безпеки та життєздатності громадян, було узгоджено обсяг торгівлі іноземною валютою та операції національних банків з державними облігаціями. Було впроваджено декілька рішень стосовно податкової реформи, які мали на меті підтримати економіку України, забезпечити фінансову стабільність на ринку та стимулювати підприємства працювати в межах безпеки [15]. З середини березня, уряд розпочав програму щодо релокації організацій та підприємств, що являє собою переміщення бізнесу, підприємств з областей, які знаходяться в зоні бойових дій, в регіони, де бізнес може безпечніше продовжувати функціонувати, в більшості це регіони західного напрямку: Львівська, Закарпатська, Тернопільська, Івано-Франківська області. Зважаючи на це, Уряд кожної області запровадили ключові регуляторні процеси, зокрема, платники за спрощеними правилами, замість податок на прибуток та ПДВ зобов'язувані були сплачувати 2% податку з доходу. Слід зазначити, що нововведення мають продовжуватися певний час після війни,

інакше це може призвести до ринкової монополії, низької якості соціального капіталу тощо.

Економіка України упродовж останніх років, попри наявні недоліки регулювання зовнішньоекономічної політики, довела, що здатна адаптуватися та втримати економічний рівень держави на нормальному рівні, незважаючи на обставини починаючи з 2014 року. Незважаючи на всі складнощі сьогодення, Україні вдалось зберегти відносну стабільність в розрізі міжнародних відносин, здійснення ЗЕД, реорганізувати масштабне припинення величезних підприємств та впоратись з впливом трудових ресурсів.

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

У сучасних умовах жорсткої глобалізації і викликів, які стоять не тільки перед Україною, а й перед всім світом, неможливо обійтися без дієвих механізмів державного регулювання, забезпечити високий і сталий рівень розвитку національної економіки. Механізми державного управління насамперед є засобами узгодження публічних і приватних інтересів. У цьому контексті держава, по суті, встановлює правові основи на засадах конкуренції, транспарентності, справедливості, рівності, свободи, в рамках яких суб'єкти економічних відносин здійснюють свою господарську діяльність.

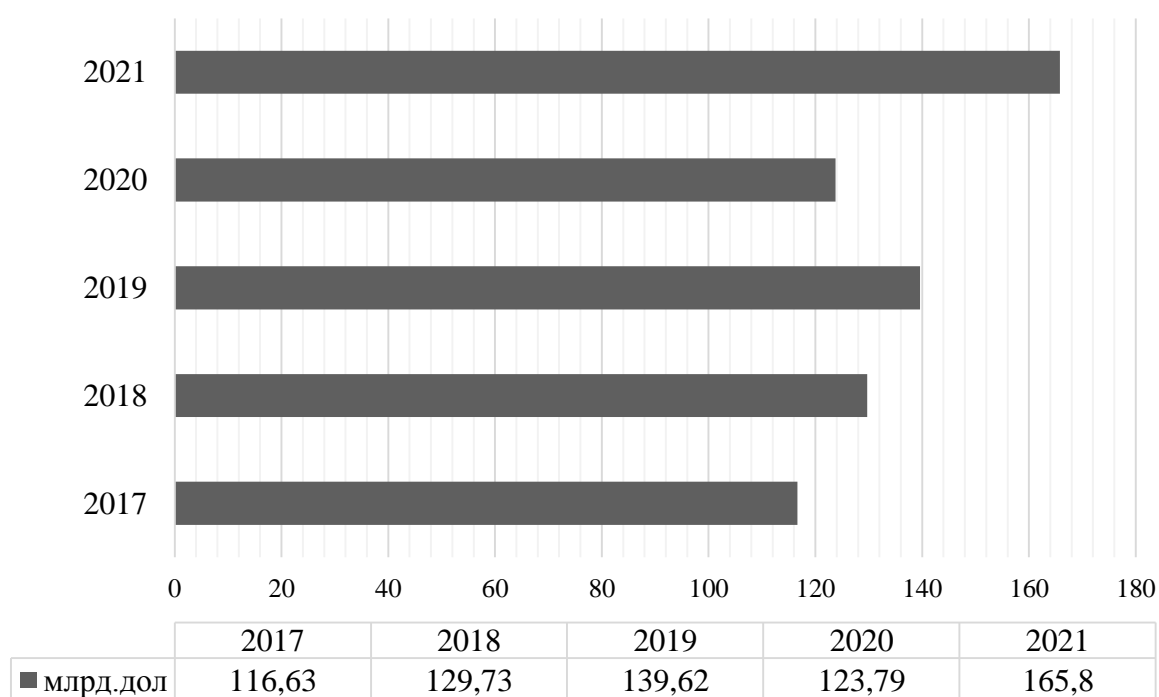
Крізь роки, зовнішньоекономічна політика України змінювалась в міру глобальних викликів, підлаштовуючись під нові реалії через пандемію, держава намагалась стабілізувати національну економіку та не втратити вже наявну кооперацію з світовими лідерами. Починаючи з 2019 року і до сьогодні, управління зовнішньоекономічної політикою зазнає значних змін та трансформацій. Криза 2019 року була спричинена пандемією, яка почалась в Китаї, але згодом захопила весь світ, що спричинила кризу на міжнародній арені. 2022 рік характеризується ж вимушеним введенням воєнного стану в Україні, через повномасштабне вторгнення Російської Федерації. На перший погляд, ці дві кризи не мають нічого спільного між собою, однак, в міру того, що ми живемо в глобалізованому світі, де кожна країна, хоче вона того чи ні, має певні зв'язки з іншими країнами, негативний вплив та наслідки відчуває кожна економіка.

Хоча показники динаміки глобальної економіки демонстрували цілком позитивні тенденції ще у період домінування коронавірусу, втім не всім країнам за 2021 рік вдалося відновити втрати в економічній динаміці. Загалом, саме 2022 рік розглядався, як період повноцінного та остаточного виходу світової економіки з пандемічної кризи, що мало стабілізувати світові

економічні процеси та нормалізувати міжнародну кооперацію, яка була неможлива при пандемії. Однак початок війни на території України принесла значний негативний вплив на світову економічну динаміку, таким чином відтягнувши нормалізування світової економіки. Наразі, весь цивілізований світ скооперувався та докладає всіх зусиль для припинення військових дій. Тож, доцільним буде проаналізувати зовнішньоекономічні зв'язки та стан економіки до початку вторгнення та дослідити яка ситуація є наразі.

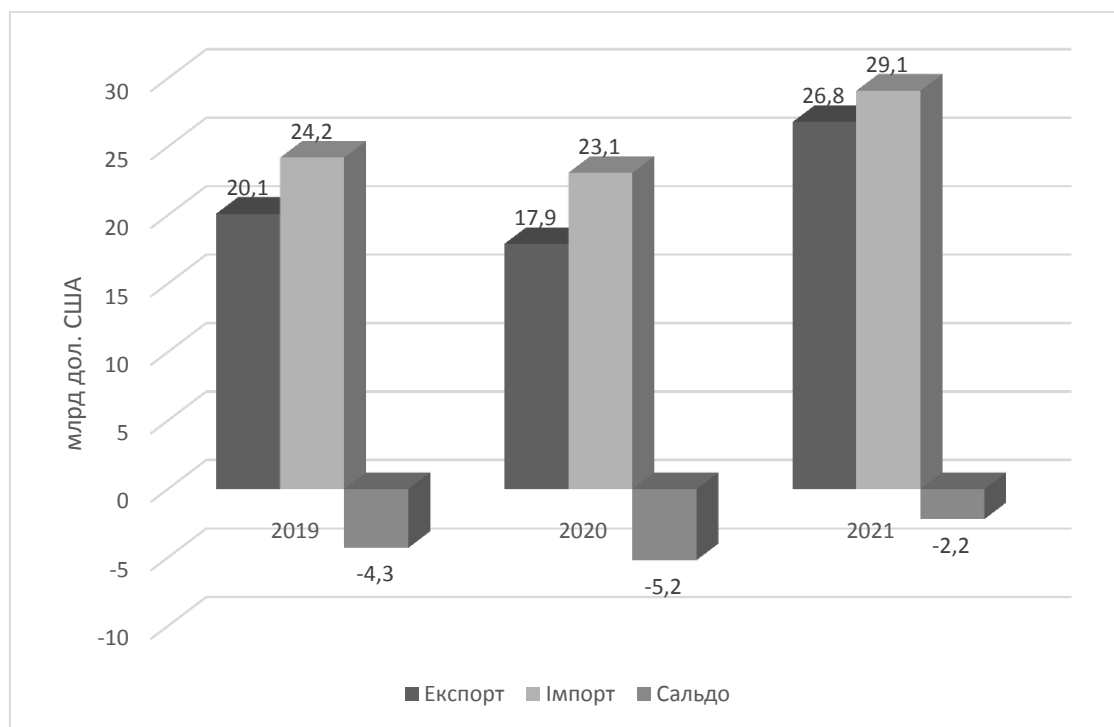
Попри побоювання, що Україна може майже повністю втратити свою присутність на зовнішніх ринках, реальні вартісні обсяги скорочення товарообігу за підсумками першого півріччя 2022 року становили 21,3 % порівняно з аналогічним періодом 2021 року. При цьому скорочення експорту було суттєвішим (на 24 %), аніж імпорту (на 18,6 %). Загальний дохід України від зовнішньої торгівлі сягнув 165,8 мільярдів доларів США у 2021 році порівняно зі 124 мільярдами доларів США у попередньому році (рис.2.1.) [16].

Рис. 2.1. Зовнішньоторговельний дохід в Україні в розрізі 5 років з 2017 по 2021 роки, млрд дол. [16]

Досліджено, що в 2020 році сталося суттєве зниження зовнішньоторговельного доходу, яке було спричинене кризою пандемії. Оголошення закритих кордонів майже у всіх країнах світу зумовило тимчасову повну чи часткову відмову від звичних умов торгівлі та обрати більш стримані формати зовнішньої торгівлі, що призвело до зменшення експортно-імпортних операцій. Разом з тим, у 2021 році відбулося суттєве покращення показників. Основною причиною збільшення товарообігу України протягом 2021 року на 35,3% проти аналогічного періоду 2020 року є зростання світових цін на провідні товарні позиції українського експорту [17]. Суттєвий вплив мали процеси відновлення зовнішньоторговельних операцій, які значно покращились у 2021 році, відновившись після кризи. Зовнішньоторговельна політика та ЗЕД операції у 2021 році проводились із партнерами із 235 країн світу [18].

Попри торгівлю з такою кількістю країн світу, зовнішньоекономічна політика України, насамперед, базується на торгівлі саме з країнами Європейського Союзу. Розглянемо основні показники зовнішньої торгівлі товарами з країнами-партнерами ЄС за 2019-2021 роки (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Показники зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС, млрд дол. [18]

Виявлено, що експорт товарів з України за 2021 рік зріс на 38,4%, в порівнянні з 2020 роком. Зростання відбулось по всій товарній структурі експорту, більша половина якого була сформована експортом металів та виробів з них, а також мінеральних продуктів. Імпорт товарів в Україну за вказаний період становив на 34,0% більше проти 2020 року. Відповідно, сальдо зовнішньої торгівлі товарами було від'ємним протягом всіх трьох років. Обсяг експорту якого становить 40,3% всіх продаж за кордон, імпорт з ЄС складає - 40,5% (табл 2.1.) У свою чергу, Україна була 15-м найбільшим торговельним партнером ЄС у 2021 році із близько 1,2% загальної торгівлі ЄС [18].

Показники зовнішньоекономічної діяльності свідчать про досягнення певних успіхів в управлінні зовнішньоекономічної політикою, оскільки Україні вдалось більш менш стабілізувати міжнародну торговельну активність у мовах світової пандемії. Більш того, зовнішньоторговельний дохід 2021 показав найбільші показники за останніх 5 років. В умовах цієї кризи, органи влади були націлені на зміцненні саме національного товаровиробника, що було вдалим рішенням на фоні скорочення імпорту через значне загострення пандемії. Як наслідок, Україна завершила 2021 рік за рекордним ВВП у 200 млрд. дол., та 6,7 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій [19].

Таблиця 2.1.

**Зовнішня торгівля товарами з країнами ЄС
за кварталами 2021 року, млн дол. [18]**

Експорт				
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Усього	5426,1	6446,4	7559,4	7361,1
Австрія	217,3	270,0	222,2	205,7
Німеччина	620,8	575,9	837,8	831,9
Іспанія	390,9	337,6	284,7	664,1
Польща	1049,3	1315,9	1624,2	1238,0
Румунія	312,4	366,5	449,9	414,6
Чехія	307,2	408,5	409,5	289,4
Франція	178,4	173,1	229,5	315,4
Нідерланди	620,8	575,9	837,8	831,9
Швеція	23,8	26,6	24,9	32,2

Продовження таблиці 2.1.

Італія	654,6	856,3	993,8	973,5
Португалія	117,5	65,4	52,0	106,4
Литва	109,5	131,7	185,6	150,1
	Імпорт			
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Усього	6142,4	6845,5	7531,5	8434,9
Австрія	164,2	188,3	240,8	266,8
Німеччина	1269,0	1529,7	1744,7	1741,0
Іспанія	221,3	208,7	227,6	318,3
Польща	1054,7	1204,3	1285,7	1417,9
Румунія	185,0	208,5	194,7	208,3
Чехія	277,1	350,6	379,4	473,8
Франція	458,5	422,0	399,9	484,4
Нідерланди	231,8	217,0	274,5	289,3
Швеція	134,9	163,4	169,5	256,7
Італія	493,9	644,0	647,7	889,9
Португалія	21,8	22,8	21,6	22,7
Литва	213,7	303,8	400,1	373,3

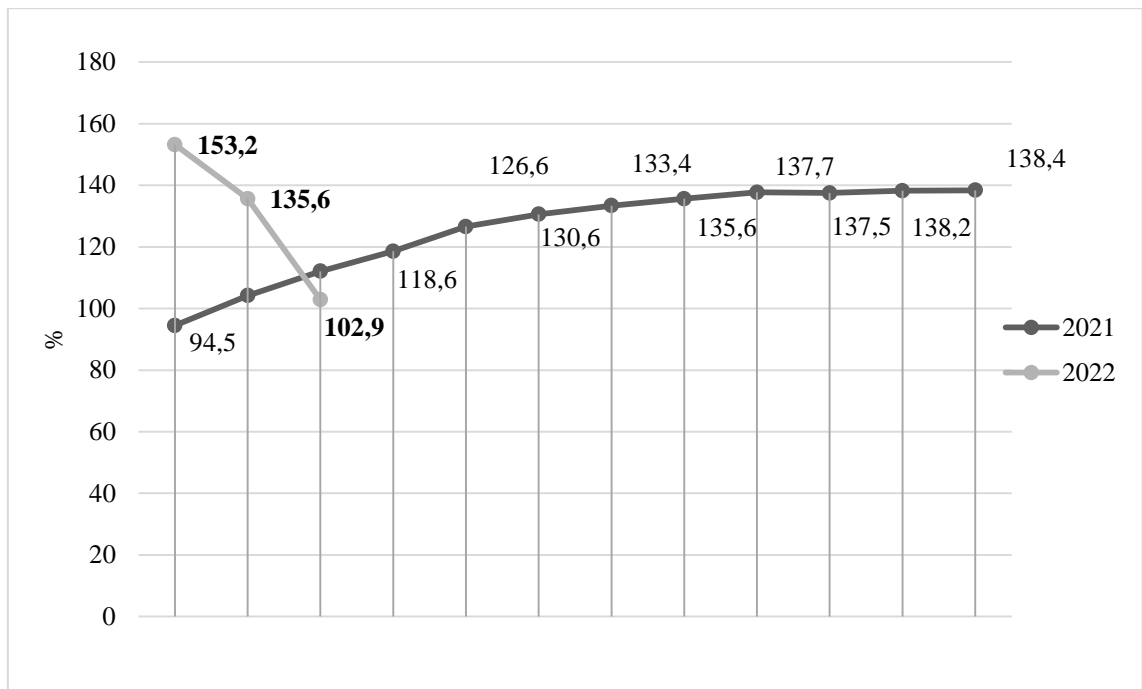
Досліджено, що до трійки основних торговельних партнерів країн ЄС у 2021 році увійшли: Польща, Німеччина та Нідерланди. Понад 60% загального експорту товарів за межі Євросоюзу здійснювали ці три країни. Традиційно три чверті українського експорту складає сировинна продукція. Близько 50% нашого експорту у 2021 році, припадало на: чорні метали – 20,5% зернові культури – 18,1% від його загальної вартості, олії рослинні – 10,3% [18].

Підсумовуючи, можна сказати, що економіка та зовнішньоекономічні зв'язки почали відновлюватись у 2021 році, і саме унеможливлення міжнародної торгівлі мало дещо позитивний ефект для національних виробників. Криза посприяла розвитку внутрішньої економіки, підвищення якості товарів і послуг, тим самим даючи можливість національним виробникам завоювати прихильність потенційних клієнтів до української продукції. В контексті саме таких змін, управління зовнішньоекономічної політики могло б набути іншого напрямку, а саме зниження імпортозалежності держави та збільшення експортоорієнтованого ринку, при належній підтримці держави.

Замість поступового виходу зі світової кризи, 2022 рік почався з нових викликів, а саме початок повномасштабної війни Російської Федерації з Україною. Всі цивілізовані країни світу без вагань підтримали Україну, однак це не виключає факт катастрофічних наслідків, які ми та вся світова спільнота вже відчуває на собі. Сьогодні не лише в нашій державі, а і у світових організаціях та інститутах відбувається пошук систем управління зовнішньоекономічною політикою, що сприятиме якнайшвидшому закінченню війни. Переважна більшість країн-партнерів України проявили себе як дійсно надійні партнери, не тільки в економічному векторі, у травні 2022 року низка країн ухвалили рішення, що сприятимуть підтримці національних виробників, що орієнтовані на експорт продукції, щоб зміцнити економіку України.

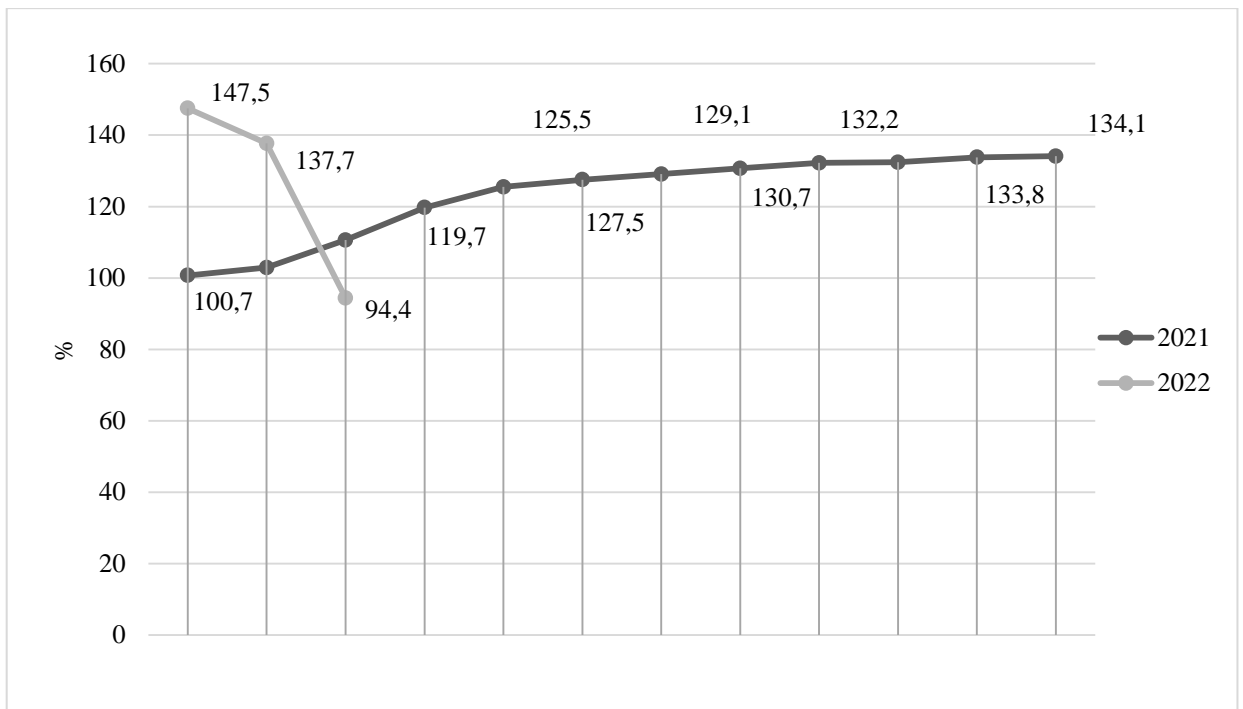
З початку війни, багато підприємств припинили свою діяльність (28,1%), або були частково призупинені (18,7%) [20]. Міністерство економіки з використанням непрямих методів розрахунку та інструментів моделювання оцінило падіння ВВП у березні 2022 року на рівні 47-50%, що спричинило падіння за перший квартал, за даними Державної служби статистики на 15,1%.

Експорт товарів склав 14 100,7 млн. дол. США або 102,9% порівняно із відповідним періодом 2021 року, імпорт товарів – 14 132,3 млн. дол. або 94,4% (рис.2.3.). Негативне сальдо за результатами першого кварталу 2022 року склало 31,6 млн дол [21]. Торгівля послугами майже повністю унеможливлена новоутвореними обставинами.

**Рис. 2.3. Темпи зростання (зниження) експорту товарів,
2022 р., % [21]**

Визначено, що експортні можливості суттєво скоротились у березні 2022 року у зв'язку з блокадою морських портів, що спричинило колапс у логістичній сфері, зважаючи на те, що експорт 90% товарів в мирний час здійснювався саме через морські порти. Міністерство економіки повідомило про експорт та імпорт у березні 2022 року, експорт становив всього 2,7 млрд. дол, імпорт – 1,8 млрд. дол. Експорт сільськогосподарської продукції знизився в 4 рази порівняно з лютим. У березні 2022 року Україна експортувала 5,97 млн тон продукції на суму 2,7 млрд дол, на противагу обсягу експорту у лютому, який становив 13,1 млн тон товарів вартістю майже 5,3 млрд дол. Водночас через повномасштабну війну негативних змін зазнав також імпорт України [21].

Рис. 2.4. Темпи зростання (зниження) імпорту товарів, 2022 р., % [21]

Щодо імпорту, досліджено, що він скоротився не лише через логістичні проблеми, а й через заборону на некритичні імпортні операції. Така заборона була запроваджена від початку вторгнення Національним банком України, для уникнення волатильності валюти. Тобто, дозволявся імпорт лише критичних товарів із спеціального затверженого списку товарів. Його мета – обмежити виведення за кордон валюти та зміцнити економіку. Якщо в лютому 2022 року держава імпортувала 5 млн тон товарів на суму близько 5,9 млрд дол., то в березні імпортували 1,6 млн тон, вартістю 1,8 млрд дол. [21].

Показники товарообігу теж зазнали негативних змін. А саме, у січні вересні 2022 року загальний товарообіг становив \$80,3 млрд, з яких \$36,9 млрд — експорт, \$43,4 млрд — імпорт. Порівняно з 10 місяцями 2021 року це скорочення експорту на 32,3% та імпорту на 23,9% [22]. Сьогодні ж, торговельні операції та бізнес в цілому поступово відновлюють свою активність. Уряд та Міністерство економіки перебувають у постійному діалозі з підприємцями та розглядають їхні запити щодо розширення переліку товарів критичного імпорту. Подальше його розширення буде залежати від стабільності фінансової системи держави.

Важливим фактором в управлінні зовнішньоекономічною політикою України є правильне та ефективне ведення регіональної політики кожної області. Зважаючи на те, що деякі області нашої держави, перебувають під постійними обстрілами і не мають змоги функціонувати в повній мірі, підтримка має бути від областей, які мають змогу економічно розвиватись надалі та робити все можливе, щоб не допустити занепаду економіки країни, адже, від цього залежить наскільки наша армія буде забезпечена належними речами для оборони країни. Області, що розташовані на західній частині України, становлять на сьогодні основний канал здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Найбільше ж скорочення експортно-імпортних операцій відбулось у областях, які були окуповані, або ж знаходились під постійними обстрілами.

Проаналізувавши статистичні дані, можна відзначити, що за перший квартал 2022 року у порівнянні з 2021 кілька областей характеризувались підвищенням зовнішньоекономічних показників, а саме: Вінницька, Волинська, Львівська, Рівненська, Черкаська, Чернівецька. Приріст експорту в цих областях сягнув понад 20%. В той час як у південно-східних областях, а саме 6 областей, в яких зараз ведуться активні бойові дії, формували 33,5% українського експорту в 2021 році. Основними експортоорієнтованими регіонами на сході та півночі були: Донецька (13,3%), Запорізька (9,0%) і Миколаївська (6,5%). Тож, втрати від припинення сталої торгівлі в даних областях суттєво змінили загальний стан зовнішньоекономічної діяльності в країні [18]. В наступній таблиці наведено обсяги експорту-імпорту товарів за перший квартал 2022 року по регіонах (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

**Обсяги експорту-імпорту товарів за I квартал 2022 року
у регіональному розрізі [18]**

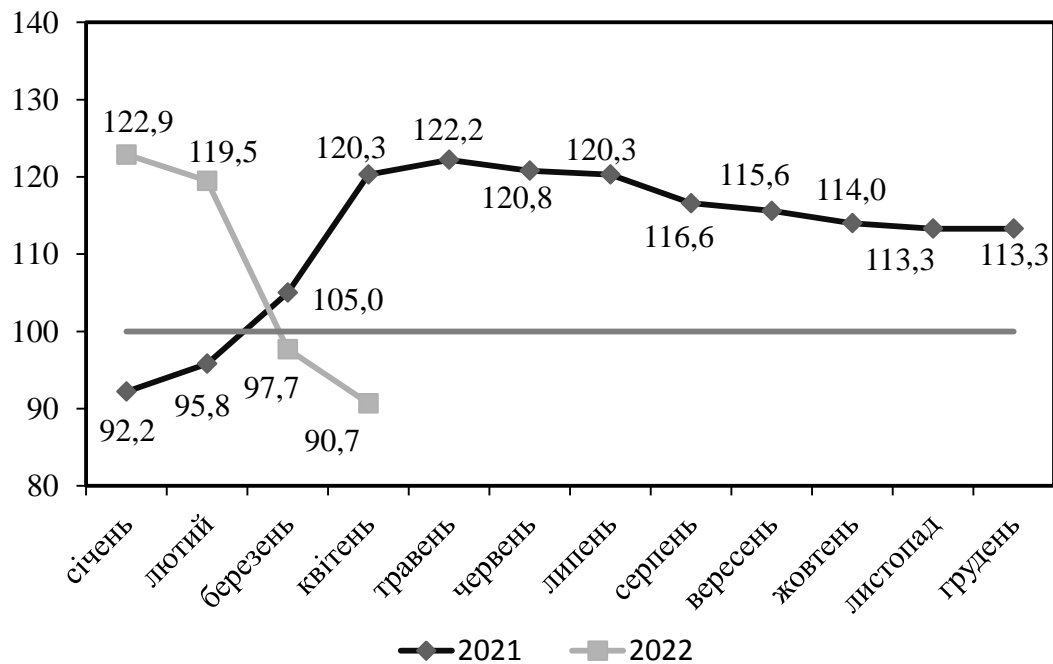
Регіон	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	у % до I кварталу 2021	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до I кварталу 2021	у % до загального обсягу
Вінницька	320012,9	131,3	2,3	126443,6	81,8	0,9
Волинська	206193,2	121,6	1,5	338291,0	101,9	2,4
Дніпропетровська	2093542,7	80,0	14,8	1144947,5	97,8	8,1
Донецька	1073053,1	82,2	7,6	487602,8	132,0	3,5
Житомирська	169088,2	97,7	1,2	138880,9	100,3	1,0
Закарпатська	542611,0	141,0	3,8	382717,8	98,5	2,7
Київська	550763,7	115,9	3,9	963547,8	80,0	6,8
Львівська	763482,3	124,6	5,4	1045868,5	106,3	7,4
Рівненська	175892,5	126,4	1,2	108013,4	113,2	0,8
Харківська	277172,4	74,5	2,0	347248,8	61,7	2,5
Одеська	372265,6	152,7	2,6	373986,3	81,5	2,6
Черкаська	239233,3	150,5	1,7	215883,3	81,2	1,5
Луганська	27104,2	68,8	0,2	36894,9	58,7	0,3
Херсонська	60691,3	90,3	0,4	37480,2	67,8	0,3

Досліджено, що імпорт товарів за січень-березень поточного року у порівнянні із аналогічним періодом 2021 року значно зріс у Донецькій, Івано-Франківській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській та Чернівецькій областях.

Враховуючи становище вітчизняної економіки, дефіциту в бюджетному секторі, виникає необхідність раціонального використання наявних ресурсів та провадження ефективної діяльності установ, які в тому числі займаються зовнішньоекономічну діяльність. У першу чергу ефективність розвитку зовнішньої торгівлі Житомирщини залежить стану й розвитку коопераційних та технологічних зв'язків різного роду виробництвами, конкуренції на ринку

товарів, розвитку гілок транспортного сполучення. Вищевказані фактори є основними умовами, які об'єктивно забезпечують переваги для Житомирської області. Іншими вагомими чинниками, що мають вплив на ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності, виступають економічний розвиток та потенціал країни — торгового партнера.

У січні–квітні 2022р. експорт товарів Житомирщини становив 225244,0 тис.дол. США, або 90,7% порівняно із січнем–квітнем 2021р., імпорт – 177800,9 тис.дол., або 87,8%. Позитивне сальдо склало 47443,1 тис.дол. (у січні–квітні 2021р. – також позитивне 45678,7 тис.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,27 (у січні–квітні 2021р. – 1,23). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 87 країн світу [7].

Рис.2.5. Темпи зростання (зниження) експорту товарів

Житомирської області (у % до відповідного періоду попереднього року) [7]

Досліджено, що експорт Житомирщини знизився, проте, незважаючи на воєнний стан, підприємства Житомирщини продовжують здійснювати зовнішньоторговельні операції з партнерами з понад 100 країн світу. За 9 місяців поточного року експорт товарів становив 523 млн дол. США та

порівняно із січнем-вереснем 2021 року скоротився на 7,8%, що не є критичним показником [14].

Таблиця 2.3.

**Товарна структура зовнішньої торгівлі Житомирської області
у січні–квітні 2022 року [7]**

Назва товарів	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	у % до січня– квітня 2021	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до січня– квітня 2021	у % до загаль- ного обсягу
Усього у тому числі	523244,0	90,7	100,0	177800,9	87,8	100,0
Живі тварини; продукти тваринного походження	1735,4	74,4	0,8	2183,1	42,3	1,2
Продукти рослинного походження	46440,1	150,2	20,6	1873,7	53,0	1,1
зернові культури	29568,9	105,2	13,1	4,2	0,3	0,0
насіння і плоди олійних рослин	14100,8	726,1	6,3	201,6	34,6	0,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4065,7	196,7	1,8	2179,3	311,2	1,2
Готові харчові продукти	6005,7	124,9	2,7	4460,2	95,7	2,5
Мінеральні продукти	10870,7	113,8	4,8	68825,4	213,8	38,7
руди, шлак та зола	8524,7	153,5	3,8	–	–	–
палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	6,6	235,9	0,0	67921,9	218,1	38,2
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1122,1	52,1	0,5	6732,6	62,9	3,8
фармацевтична продукція	422,0	27,7	0,2	1006,8	111,6	0,6
екстракти дубильні	19,4	192,7	0,0	1545,9	44,1	0,9

За підсумками 4 місяців 2022 року експортних операцій здійснено на суму 36,8 млн дол. США, що майже на 40% більше ніж за відповідний період 2021 року, імпорتنих операцій здійснено на суму 15,3 млн. дол. США, що на 34% менше показника минулого року. У товарній структурі експорту переважали: деревина і вироби з деревини – 15% від загального експорту країни, електричні машини – 15%, керамічні вироби – 12%, жири та олії

тваринного або рослинного походження – 11%, зернові культури – 8%. У структурі імпорту вагому частку займали: електричні машини – 23%, керамічні вироби – 15%, пластмаси та полімерні матеріали – 10%%, м'ясо та їстівні субпродукти – 7%, добрива – 6%, екстракти дубильні – 6% [16].

Найбільшим партнером з економічної точки зору, так і в допомозі забезпечити належну оборонну здатність Житомирської області, виступає Республіка Польща. Житомирською обласною радою спільно з Житомирською військовою адміністрацією було проведено кілька десятків переговорів щодо співпраці Житомирщини та Польщі. Республіка Польща є одним із найбільших зовнішньоекономічних партнерів області. На міжнародній арені Республіка Польща найбільше з усіх держав ЄС, відстоює необхідність посилення міжнародною спільнотою тиску на РФ для негайного припинення війни проти України та відновлення територіальної цілісності нашої держави у міжнародно визнаних кордонах. При цьому, Польща надзвичайно активно використовує наявні засоби всеможливого впливу на міжнародній арені на підтримку України.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ ПІСЛЯВОЄННОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Враховуючи глобальні трансформації, які почались ще з 2019 року, та дещо змінивши формат у 2022 році, для України почався новий етап становлення та змін. Унаслідок розгортання Росією повномасштабної війни, Україна зіштовхнулася з безпрецедентними викликами, які дали негативний вплив на всі галузі цивілізованого життя. Так як дана ситуація не являється лише збройним конфліктом, а радше виступає війною двох світів, Україна досі гідно відстоює весь цивілізований світ, включаючи ЄС, США та інші країни, які мають схожі цінності та принципи.

Остаточний результат війни в Україні неможливо передбачити чи знати, але один варіант розвитку подій, який є неможливим, це перемога Росії. Зважаючи на те, що більшість розвинених країн сучасності на боці України, пострадянська Євразія не тільки програє, але й відкине себе на кілька десятків років назад у розвитку та економічному зростанні. Україна ж, після перемоги, почне новий етап переродження, спираючись на підтримку західних країн-партнерів, саме тому, дослідження післявоєнної зовнішньоекономічної політики та розробки стратегій, програм відновлення національної економіки є перспективним напрямком для роздумів та формування певних висновків.

Перешкоди на подальшому шляху відновлення України є масштабними. Робота, яка має бути зроблена для відновлення економіки буде колосальною та важкою, зважаючи на історичні приклади держав, які були відбудовані після військових дій. Для прикладу, Німеччина, після Другої світової війни – є одним з прикладів успішної реалізації ідей лібералізації економіки за збалансованої участі держави в економічному житті спираючись на допомогу інших країн. Те саме може статися і в Україні. Але для відродження України знадобляться більше, ніж просто зовнішні кошти.

Якщо говорити про нагальні першочергові питання та проблеми, з якими наразі зіштовхується українська економіка, їх можна класифікувати таким чином: розв'язання проблемних питань логістики та транспортної інфраструктури.

Рис. 3.1. Головні пріоритети післявоєнного відновлення економіки України

Джерело: розроблено автором

Найактуальнішою проблемою сучасного розвитку економіки України є зниження виробничого та трудового потенціалу держави. На фоні військових подій відбулася масштабна міграція працездатного населення, створивши внутрішній колапс, багато підприємств, компаній та заводів припинили свою роботу не маючи достатньої кількості працівників та ресурсів для подальшого функціонування. Тож, уряд повинен мати на меті стимулювати повернення кадрів до України та створення нових робочих місць, це дозволить зберегти та

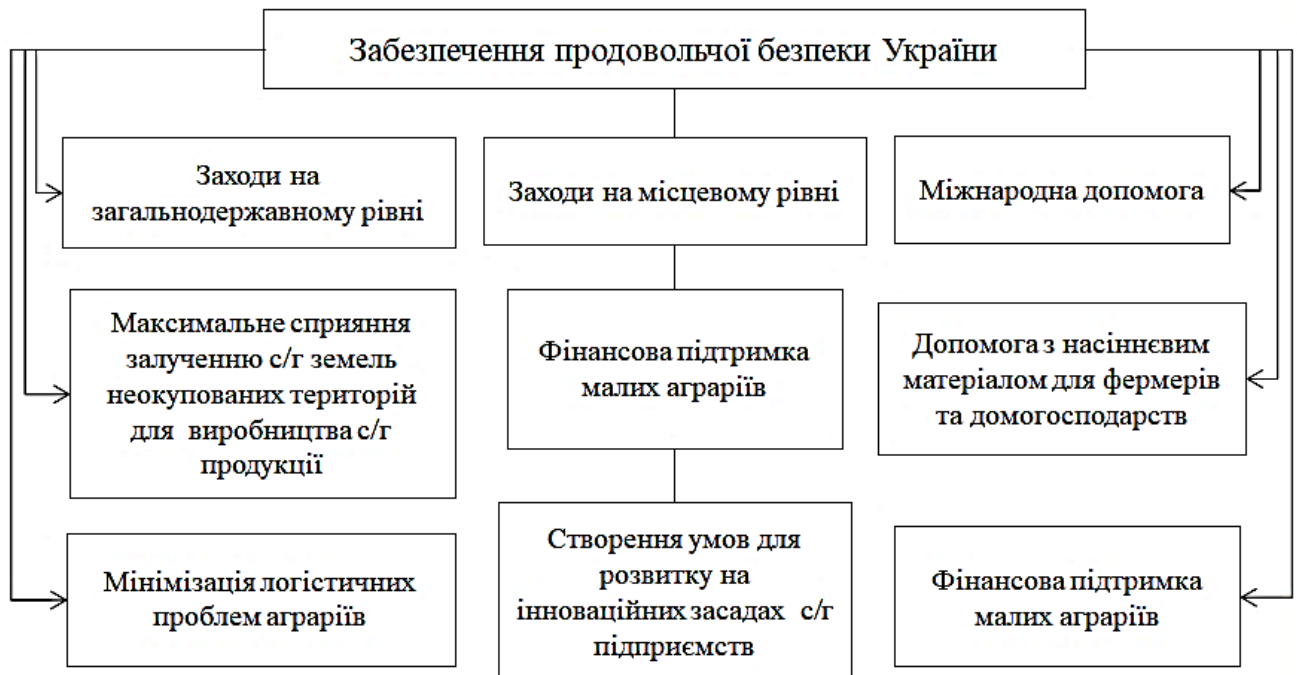
розширити трудовий потенціал національної економіки. Україна ні в якому разі не повинна переформовуватися в державу, яка стала постачальником трудових ресурсів іншим країнам. Підставою для кардинальної зміни міжнародних зв'язків і структури економіки, є часткова або повна зупинка компаній та підприємств, особливо східного регіону країни через безпосередню військову загрозу та блокування доступу до ринків збуту чи сировини [23]. Не менш важливу роль відіграватиме модернізація промислових об'єктів. Адже, промислові підприємства не тільки мають змогу пропонувати значну кількість робочих місць, але й генерувати попит на супутні послуги, що буквально живить підприємницьку ініціативу малого та середнього бізнесу.

Рис. 3.2. Основні чинники відродження країни після воєнного конфлікту

Джерело: розроблено автором

Будучи лідируючою країною у світі за експортом сільськогосподарської продукції, Україна з початку повномасштабного вторгнення, була змушена поставити пріоритети таким чином, щоб першочергово забезпечити власну продовольчу безпеку. За рахунок того, що дана сфера ускладнюється прив'язкою до певних територій, які в тому числі знаходяться під окупацією, тож підприємства не мають змоги продовжувати функціонувати. Тож вирішення даної проблематики та формування всіх умов для безпеки української продовольчої безпеки є одним з першочергових завдань для центральних та місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування [24]. Всі заходи, які мають бути спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки, можна класифікувати таким чином (рис.3.3.).

Рис.3.3. Заходи із забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни

Джерело: розроблено автором

Означені заходи істотно поліпшать життєдіяльність країни та сприятимуть відновленню агропромислового комплексу та виробництву с/г продукції, що, в свою чергу, вплине на поживлення експортних операцій та задовільнені попиту на даному сегменті ринку.

Безумовно, розвиток міжнародної кооперації та відновлення довоєнних економічних відносин між країнами-партнерами становить чи не найбільшу велику частку у відновленні економіки та регулюванні зовнішньоекономічної політики України. Першочергово, міжнародні зв'язки мають базуватися та здійснюватися на основі розробки спеціальних програм, уряд України та його партнери мають розпочати планування післявоєнної реконструкції вже сьогодні, це дозволить Україні стати саме тим, чого країна-агресорка боїться найбільше: країною незламності та успіху.

Тож, розвиток міжнародної кооперації та економічних зв'язків в умовах воєнного часу потребує оновленої та чіткої державної стратегії, де кінцевий результат залежатиме від злагодженості й системності уряду України, який в першу чергу має бути націлений на показники якісних економічних змін. Один зі способів заохотити найталановитіших представників української діаспори повернутися та відбудуватись – зробити роботу на державній службі більш престижною. Міхеїл Саакашвілі свого часу у Грузії, започаткував цю модель коли був президентом, і вона спрацювала. Високоосвічені грузини повернулися до Тбілісі, щоб взяти на себе посади міністрів і їх заступників у його реформаторському уряді та ухвалили низку законів, які сприяли економічному зростанню в державі. В свою чергу, Україна має сотні випускників найкращих університетів Сполученого Королівства та Сполучених Штатів, яких вона повинна активно залучати для подальшого розвитку міжнародних економічних зв'язків та посилення національної економіки [25].

Подальше функціонування країни повністю залежатиме від фінансової допомоги західних країн і міжнародних інституцій як і в період війни, так і протягом багатьох місяців після закінчення війни. ЄС вживає заходів для створення механізму, який дозволить щомісяця перераховувати до бюджету України 1,5 млрд євро. Крім того, США, мають намір надавати Україні підтримку на суму 1,5 мільярда доларів щомісяця, поки триватиме війна. Світовий банк: допомога, відновлення та стійка реконструкція.

Співробітники Світового банку в документі, опублікованому 21 квітня, написали, що під час реконструкції Україна матиме можливість нарешті позбутися спадщини минулого та перескочити до більш продуктивного, стійкого та інклюзивного суспільства. Це вимагає не лише відновлення житла та інфраструктури, пишуть вони, але й інституцій, які дозволять побудувати динамічну економіку, закріплену на сильному зобов'язанні України стати членом Європейського Союзу. Фінансування та часові рамки в документі розділили економічну допомогу на три фази: допомога під час війни, відновлення протягом перших 6-8 місяців після війни та «стійка реконструкція» в «середньостроковій перспективі». Спільно з Європейською Комісією та урядом України, Світовий банк у вересні оцінив потреби у відновленні та реконструкції в 349 мільярдів доларів і готовий допомогти Україні в подальшому відновленні економіки та нормального життя в цілому [25].

Допомога західних країн має бути для кожної області, враховуючи наслідки, які понесла область, особливо там де ведуться бойові дії до сьогодні. Області, на яких не велися, або ж не ведуться активні бойові дії зараз, мають взяти на себе саме економічний удар. Підприємства мають мати можливість переїхати в більш спокійні області, для продовження подальшої діяльності, що буде ефективно впливати на стабілізацію не тільки внутрішньоекономічного стану, а й добре впливати на міжнародну торгівлю та співпрацю.

Житомирська область і надалі продовжує роботу в напрямку кооперації з країнами-партнерами для допомоги не тільки в період війни, обговорюються питання також про допомогу Польщі, Чехії, Литви та інших країн-партнерів Житомирщини у відновленні Житомирської області. В рамках даної співпраці 7 липня 2022 року в Талліні представники Житомирської області обговорили допомогу Естонії у післявоєнній відбудові. Були обговорені подальші кроки щодо партнерства та допомоги Житомирщині, створення нових зв'язків між урядовими установами країн. Естонський уряд запевнив, що всебічна підтримка буде тривати й надалі на всіх рівнях, зокрема на економічному, політичному та гуманітарному напрямках [8]. Країни та інституції-донори повинні суворо та

спільно контролювати свою допомогу у відбудові, щоб забезпечити досягнення цілей програм.

Реконструкція потребуватиме часу, йдеться про 5 чи навіть 10 років, але продовження допомоги на невизначений термін підірвало б здатність України досягти самодостатності. Допомога, принаймні на ранніх етапах реконструкції, повинна надаватися насамперед у формі грантів, щоб уникнути обтяжування України неконтрольованими боргами.

Стосовно державного управління, таких як міністерства, обласні ради та військові адміністрації всіх областей України, їхня політика та діяльність установ має базуватися саме на громадянах країни, українці мають лідирувати у визначенні пріоритетів реконструкції та її реалізації. Українське представництво має бути різноманітним, включати як національних, так і місцевих урядовців, а також лідерів громадянського суспільства та приватного сектору.

Досліджено, що нещодавно, уряд розподілив субвенцію з державного бюджету місцевим на реалізацію проєктів у межах «Програми з відновлення України» відповідно до Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). Йдеться про 340 млн євро, які будуть спрямовані на відновлення соціально-економічного стану у 10-ти областях. У межах «Програми з відновлення України» планується реалізувати 83 проєкти [27]. Кошти будуть спрямовані на відновлення шкіл, дитячих садочків, лікарень, підприємств, с/г господарств. Проєкти будуть розраховані на такі області:

- Житомирська область – 6 проєктів;
- Київська область – 30 проєктів;
- Сумська область – 2 проєкти;
- Чернігівська область – 3 проєкти;
- Вінницька область – 8 проєктів;
- Дніпропетровська область – 8 проєктів;
- Кіровоградська область – 3 проєкти;

- Одеська область – 11 проєктів;
- Полтавська область – 11 проєктів;
- Черкаська область – 1 проєкт [27].

Підсумовуючи, можна сказати, що Україна має потенціал, щоб гідно відповісти на всі ці виклики, як нові, так і успадковані, на шляху до інтеграції в ЄС. Увесь період нашої боротьби за незалежність показав всьому світу, що ми дійсно хочемо та готові зробити все для життя у цивілізованому світі європейських держав. Втрачаючи деякі традиційні переваги, ми здобули нові. Головною метою відбудови України має бути трансформація економіки та суспільства шляхом модернізації — не лише її інфраструктури, а в першу чергу економічних, політичних та соціальних інститутів, забезпечуючи таким чином рішучий відрив від радянського минулого України та відкриваючи їй шлях до приєднання до ЄС.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день не лише Україна, але й багато цивілізованих країн світу стикаються з глобальними викликами, шукаючи стратегії та моделі управління зовнішньоекономічною політикою, кожна держава, як ніколи, зрозуміла важливість кооперації та співпраці в подоланні спільних проблем. З початком повномасштабного вторгнення росії, найбільш розвинуті країни світу проявили себе належним чином, підтримавши та остаточно впевнившись з перших днів протистояння, що шлях України буде лише в сторону Європейського союзу та цивілізованого світу.

Війна в нашій країні – це однозначно катастрофічні наслідки для суспільства економіки. Але, з іншого боку, це відкривало вікно можливостей, зокрема щодо залучення світових експертів у різних сферах до модернізації та відновлення країни. Багато країн світу почали сприймати Україну, як дійсно сильну державу, яка має всі підстави для розвитку та сприйняття її у світовому просторі, як цивілізовану державу.

Програми і проєкти відновлення зовнішньоекономічної політики України мають формуватися таким чином, щоб вони якнайшвидше були пристосовані до вимог європейських інститутів (так як, європейський курс вже є однозначним шляхом для України), цим можна мінімізувати процес перехідного періоду в повноправні члени ЄС. Дані програми мають бути направлені та зосереджені не тільки як подолати негативні наслідки війни, але й створити платформу в побудові нового стійкого економічного середовища, що дозволить Україні посісти гідне місце у світовій спільноті, хоч це й буде довгий шлях.

Водночас для руху до ЄС нам потрібно буде продовжити розпочаті до війни реформи та гармонізувати наше законодавство з європейським. Наприклад, запровадити європейську систему сертифікації, продовжити масштабну приватизацію, антикорупційну та судову реформи. При цьому важливо не втратити попередні досягнення, а, навпаки, врахувати їх під час

реконструкції. Важливо, щоб це відновлення відбувалося помірковано та прозоро. Тому до цих процесів мають бути залучені компетентні фахівці, а гроші мають витратитися ефективно. Хоча державний сектор зараз активно займається підтримкою армії та наданням гуманітарної допомоги, відновлення України та налаштування зовнішньоекономічних зв'язків має стати ще одним паралельним фронтом для уряду України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перепилиця Г., Потехін В. Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, пріоритети та прогнози. – К. Стилос, 2015, С. 326.
2. Титаренко Л. Міжнародна економічна політика України: сучасні виклики та перспективи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Випуск 22. С. 114 -118.
3. Мельник О., Передало Х., Горошко Ю. Оцінювання результативності управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі цільових показників. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2021. № 2 (6). С. 72 - 81.
4. Гриньова В., Новікова М., Державне регулювання економіки [Текст]: підручник К. : Знання, 2008. - 398 с.
5. Платонова І. Теоретичні засади механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13-14. С. 125-129.
6. Кваснюк Б. Держава та економічне зростання (концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України) - К.: Ін-т економ, прогнозує., 2015. С. 88
7. Офіційний вебсайт Головного управління ДПС у Житомирській області. Інформаційний портал: <https://zt.tax.gov.ua/dfs-u-regioni/golov-upr/>
8. Офіційний вебсайт органу місцевого самоврядування Житомирської обласної ради. Інформаційний портал: <https://zt.gov.ua/>
9. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. Інформаційний портал: <https://mof.gov.ua/uk>
10. Чернишов В. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Економіка та суспільство. 2021. С.160
11. Салліван А., Ржеутська Л. Як війна вплинула на економіку України. 12.09.2022. Електронний доступ: <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-vplinula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916>.

12. The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development.
https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/devel_08apr22_e.htm.
13. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство 2022. Інформаційний портал: <https://economyandsociety.in.ua/index>.
14. Офіційний вебсайт Житомирської обласної військової адміністрації. Інформаційний портал: <https://oda.zht.gov.ua/>
15. Офіційний вебсайт Національного банку України. Інформаційний портал: <https://bank.gov.ua/>
16. Офіційний вебсайт Національного інституту стратегічних досліджень. Інформаційний портал: <https://niss.gov.ua/>
17. Офіційний вебсайт Forbes [Ukraine]. Інформаційний портал: <https://forbes.ua/>
18. Офіційний вебсайт Державної служби статистики. Інформаційний портал: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Опанасюк Ю., Матвєєва Ю., Мартинець В. «Соціально-економічний розвиток України в умовах невизначеності», 2021/ Електронне наукове видання «Ефективна економіка», С. 34
20. Офіційний вебсайт Українського центру сприяння інвестиціям та торгівлі. Підтримка бізнесу під час війни та в післявоєнний період. Інформаційний портал: <http://tradecenter.org.ua/ukr/home>
21. Вишлінський Г., Репко М., Гайдай Ю., Горюнов Д. Центр економічної стратегії: «Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022». Інформаційний портал: <https://ces.org.ua/>
22. Офіційний вебсайт Дії [Бізнес Дія]. Інформаційний портал: <https://business.diia.gov.ua/wartime>
23. Богдан Т., «План відновлення України: сильні та слабкі сторони». 18.08.2022. Електронний доступ: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/
24. Калетнік Г. Місце і роль продовольчої безпеки у формування економічної безпеки в Україні: Бізнес Інформ. 2, 2019. С. 35

25. Железняк Я., «5 історій економічного успіху країн світу після війни: світовий досвід», // Електронний збірник.
26. Офіційний вебсайт Світового банку. Інформаційний портал:
<https://www.worldbank.org/en/home>
27. Офіційний вебсайт Міністерства розвитку громад та територій України.
Інформаційний портал: <https://www.minregion.gov.ua/>